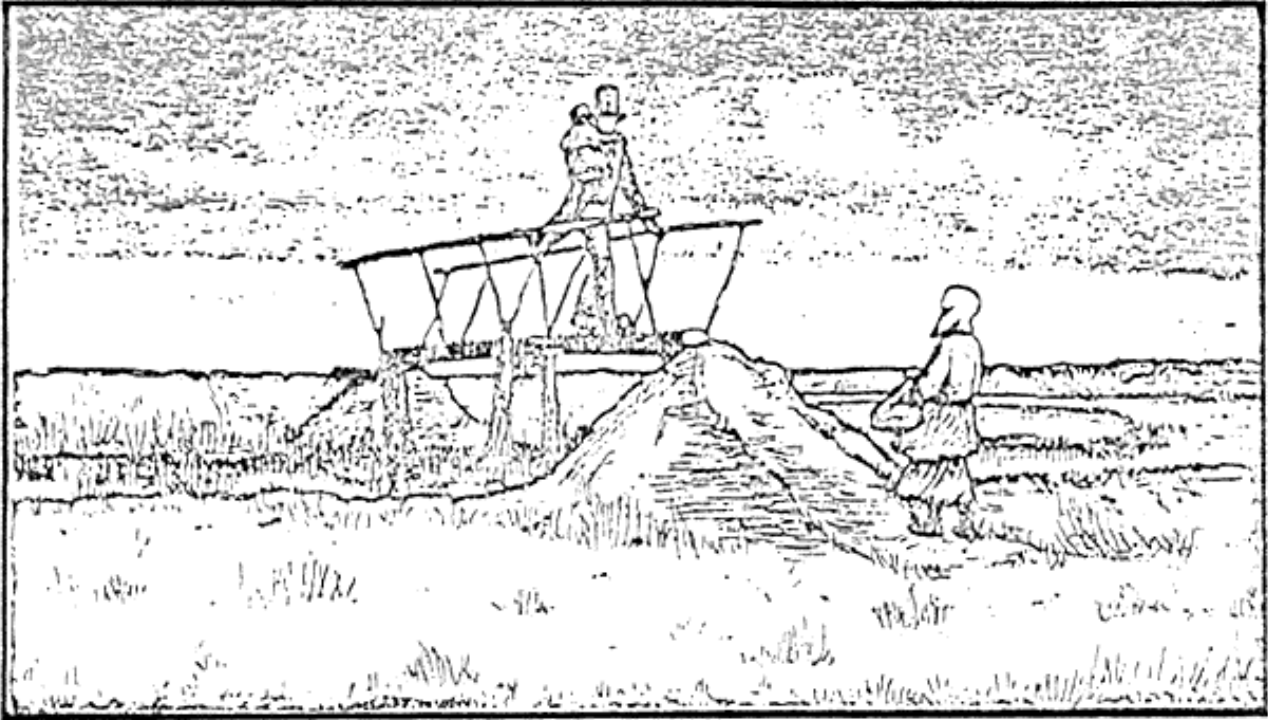

HØGILDFOLKETS SAGA

LOKALHISTORISK FORENING
FOR KARUP KOMMUNE

1986

FORORD

For nogle år siden fik Lokalhistorisk forening af nu afdøde Ingvard Søbjerg overladt et stilehæfte med "Høgildfolkets Saga". Ingvard Søbjerg var barndomsven med Anton Jepsen, som har skrevet "sagaen".

Anton Jepsen var født på slægtsgården "Overby" i Høgild den 13. marts 1893. Barndom og skoletid blev tilbragt i Høgild. Efter at have været ude at tjene, sprunget soldat og været på forskellige højskoler forlod han i 1920 egnen for at få en gartneruddannelse. Efter endt uddannelse arbejdede han bl.a. på et Blå Kors-hjem og ved nogle herskabsvillaer i Nordsjælland. I 1940'erne var han ansat som gartner ved Th. Langes seminarium i Silkeborg, hvorefter han igen vendte tilbage til Nordsjælland.

Afholdssagen prægede hjemmet i Høgild, og Anton Jepsen blev også bannerfører for bevægelsen. Allerede inden han var fyldt 20, skrev han indlæg til de lokale aviser. Folk, der ikke støttede sagen, kunne godt risikere at "få en tur i avisen".

Forbindelsen til fødehjemmet og egnen blev bevaret livet igennem, bl.a. gennem breve og bånd, som belyser Høgilds historie.

Anton Jepsen endte sine dage på et sygehjem i Gjern i juli 1983 - 90 år gammel.

Redigering, korrekturlæsning og maskinskrivning er foretaget af

Inger Merstrand og
Ole Michaelsen

HØGILDFOLKETS SAGA.

Høgildfolkets historie fortæller sig i enkeltheder ud i mørket. Konkrete oplysninger om personer og ejendomme kan næppe forfølges længere tilbage end til det 16. århundrede (1551), selv om det synes godtgjort, at der har levet mennesker her i 4000 år - altså 2000 år før Kristus.

Langs Karupådalene lige fra Bording til Skive ligger en mængde kæmpehøje, særlig på den østlige åbred, som viser os, at her har været meget gode forhold for oldtidsfolket at leve under. I åen var mængder af de store laksørreder, og i bakken vrimlede det med små fisk. De store mosedrag langs med åen var tæt bevokset med skov, og de mange dybe dalslugter, som udmunder i ådalen, egnede sig fortrinligt til at ligge i skjul i og komme skovens dyr på nært hold, så pilen fra buen ramte sikkert og dræbende.

En af de største og smukkeste samlinger af kæmpehøje ligger i den nordlige del af Resen Sogn som et synligt minde om, at her har i oldtiden været en stor bygd; måske har en høvdingestamme boet her.

Hele denne gruppe af høje blev for en del år siden undersøgt af Nationalmuseet og gav da et ret fyldigt og klart billede af tiden og udviklingen i denne ca. 4000 år gamle stenalderbygd. Men flere, mindre stammer boede i nærheden og stod på samme kulturtrin, således ved udspringet af Resen Bæk, ved Torp og Høgild Bæk. Mange interessante ting er fundet, og de afspejler tydeligt folkets daglige liv i sorg og glæde.

Mange "kogesteder" langs bækkene

Langs med bækkene findes der en mængde "kogesteder" og "gryder"; det vil sige små stenhobe, hvor folk har kogt og stegt og tilberedt deres måltider, og hvor man endnu kan finde levninger, bestående af fiske-, fugle- og andre dyreben samt undertiden små potter og potteskår og ikke så sjældent brændte kornkerner: byg og hirse.

Hvor der nu ligger huse og gårde langs bækken og åen i Resen Sogn, der boede og færdedes også mennesker for 4000 år siden, og der er intet, der tyder på, at disse bopladser nogen sinde har været forladt, men at bebyggelsen er fortsat fra slægt til slægt.

At familiebåndene også den gang var stærke og inderlige, kan der findes flere tydelige beviser på.

For ca. 3400 år siden boede der således ved Høgild Bæk en familie, som har efterladt os det bedste bevis herfor. Familiens gravsted blev fundet for adskillige år siden (ca. 1900), ved at ploven ramte de øverste sten på "Overbys" flade mark lidt oven for nedkørslen over bækken. En stendysse af gravstenene har siden markeret stedet (*tilføjelse marts 2012: Stendysse er inden for de seneste år fjernet af ejeren af den pågældende mark, så det ikke længere er muligt at se, hvor stenene lå*).

Her fandtes side om side to voksne grave, sikkert mand og kone, idet der i den ene, mandsgraven, fandtes en smuk spydspids. Umiddelbart ved de to grave var der en grav for en halvvoksen; det har sikkert været sønnen, thi her fandtes en smuk flintedolk, og ved siden af var der igen en barnegrav. Disse grave lå så nær op ad hinanden og dog med passende afstand, så man har vidst nøjagtig, hvor de enkelte grave var, når man skulle grave en ny grav til en af familien.

De første optegnelser om Høgild

Resen Kirke er efter dens stil og hele udseende at dømme blandt de ældste af vore landsbykirker. Bygget omkring midten af det trettende århundrede. At der i ca. år 1000 har stået et hedensk gudehus på samme sted, er der næppe tvivl om. De første skriftlige optegnelser, der er fundet om Resen Sogn, er i en indberetning fra præsten Oluf Knudsen, Vroue, fra 1551. Præsten giver her en udførlig fortegnelse over, hvor mange halv- og helgårde, der findes i sognet, samt navne på de mænd, der beboede dem.

Hvem ejede nu disse gårde? De, som boede der, var kun fæstere eller brugere - og hvorledes var dette ejendomsforhold opstået? Vi ved, at der allerede i det 11. og 12. århundrede var store og mægtige mænd, der ved magt og på anden måde havde samlet sig store jordgodser og store rigdomme. Og i samme grad, som det skete, sank bonden ned i armod og trældom - i afhængighed af jorddrotten. Bonden blev kastebold mellem de forskellige herrer og fyrster og undertiden mellem kongen - statsmagten - og den adelstand, som var fremstået - ligesom kirken også tid efter anden på forskellig måde var kommet i besiddelse af store jordgodser.

For at skaffe penge til statskassen sælger staten imidlertid den 23. oktober 1664 flere gårde af Resen by til Jøderne på Hald, og - ligeledes til Jøderne på Hald - 2 gårde i Overtorp, gården Rabis og 3 gårde i Høgild.

Enkelte gårde i Høgild er forblevet i kirkens eje under Viborg Bispestol. Men også den begynder at sælge ud. Således sælges den 14. september en gård i Høgild. Den 19. juli 1666 sælges igen af Bispestolen en gård, Høgild Mølle, til rigsråd Henrik Rantzau på Møgelkjær.

Dermed er solgt en række gårde til forskellige ejere. Og bonden fik vel nok at vide, hvem han nu havde at lystre og svare afgift til - men han blev ikke taget med på råd, da gården blev solgt; der var ingen, der spurgte ham - han fulgte med i handelen.

Nu går der ca. 100 år, hvor disse gårde er i forskellige herremænds eje og bliver handlet og byttet med. Fæstere kunne have én herre i dag og en anden i morgen.

Men omkring 1760 kommer gårdene i Høgild igen i en enkelt mands eje. Det varer dog ikke mange år, inden han igen skiller sig af med hele herligheden, hvad der her skal gøres nærmere rede for.

Auktion over gårde i Høgild

Den 5. maj 1760 var en mærkedag i Høgildboernes historie - da var der nemlig Snapsting i Viborg - og ved den lejlighed blev de alle solgt ved offentlig auktion. D.v.s. gårdene blev solgt - folkene fulgte jo med ligesom andet sømfast og nødvendigt tilbehør. Og det nyttede ikke, de protesterede; når hammerslaget var faldet, var de sammen med gården overdraget til den højstbydende. Det var amtsforstander Sund på Sønder Teglgård, der var kommet i besiddelse af gårdene i Høgild og Torp og nu lod hele ragelset komme under hammeren. Gårdene blev råbt op i 3 grupper; at sælge én gård ad gangen var alt for omstændeligt, man tog det ikke så nøje med en gård mere eller mindre.

Gårdene stod ikke højt i kurs i de dage. Den første gruppe, der blev råbt op, var 6 gårde i Høgild, som beboedes af:

Kjeld Christensøn	Jens Knudsøn
Jakob Christensøn	Jens Jørgensøn
Anders Thomsøn	Thomas Christensøn

For det klatteri bød Jonas Agerholm til Rosborggård højeste bud, nemlig i alt 804 rdl, 1 mark og 32 skilling. Den næste gruppe, som blev råbt op, var 2 gårde i Overtorp. Også her bød Jonas Agerholm "en bette skrup" på 294 rdl, 3 mark,

152 skilling, og hammeren faldt. Men nu var han også ejer af ca. halvdelen af Resen Sogn for en samlet sum af 1528 rdl, 4 mark og 7 skilling - så handelen var nok ikke så gal endda.

Hvad Høgildboerne har sagt, da de om morgenen fik bud fra herren til Rosborggård, at nu havde de at lystre ham - er ikke godt at vide. Så langt har den øvrige del af sognets beboere aldrig været ude, at de sådan på et bræt er blevet solgt på offentlig auktion. Det var godt for Høgildboerne, at den berygtede Hans Rosgaard var død allerede 1752, thi det var ikke rart at komme under hans pisk. Han var kendt viden om for sin gerrighed og hårdhed mod sine bønder.

Da Jonas Agerholm til Rosborggård døde 1783, begyndte hans enke Helle Palene at sælge bort af gårdene i Høgild, Torp og Resen til de mænd, som da havde gårdene i fæste.

Her skal nævnes ganske kort enkelte andre sagn og myter, der knytter sig til egnen og sognet. Der findes således optegnelser om trolddom og sagn om Lindormen, der opholdt sig i Egelund Krat til gru og skræk for egnen.

Overfaldet på Høgild Mølle

Til Høgild Mølle knytter der sig tragedier og dyb mystik.

En kvinde fra Møllegården findes en morgenstund ude ved mølledammen, fæstet til dæmningen med en kniv gennem hænderne. Der kom aldrig nogen opklaring af begivenheden, og motivet kendes ikke. Hvorvidt det var en kærlighedstragedie - hævnakt eller en ugerning, kvinden selv har øvet mod sig - forblev en gåde. Hun røbede aldrig et ord eller en antydning herom. Jeg erindrer som dreng, at min moder fortalte om det. Og Jeppe Aakjær skriver mere udførligt om det i en af sine bøger - Skivebogen.

Tatere, rakkere og kæltringer

Taterfolket har naturligvis også huseret på disse egne. Det er dog et helt særligt kapitel og et emne, der kunne skrives bøger om, og hvorom der da også findes en del skriftligt materiale. Det var et folkefærd med mange navne: Rakkere, skøjere, natmandsfolk, kæltringer og hedens beduiner. Der var rakkerslægter, der skulle hjælpe bødlen med afstraffelse og henrettelser. Deres efterkommere levede af at gilde katte, skære grise, lave blikstøj og glarmesterarbejde. Der var forskellige steder hele kolonier af kæltringer; de vandrede meget rundt i Jylland, tiggede, lavede mange skarnsstreger og forbrød sig mod andres ejendom og var således ofte på kant og i konflikt med loven og politiet.

Lærer Isak Jensen - lærer ved Høgild Skole i 1860-erne - har skrevet nogle meget interessante og karakteristiske artikler i Skive Folkeblad 1915 om rakkerne - deres liv og færden. Jeppe Aakjær, Tom Christensen m. fl. har i deres bøger behandlet emnet.

I mine unge år hørte jeg ofte omtalt rakkerfolkets mest kendte navne. Der var f. eks. Jens Langkniv, der åbenbart ikke har hørt til blandt landets bedste sønner. Og "Long" Margrete har nok heller ikke været noget kvindeligt dydsmønster. Jens Langkniv skal have boet i en jordhule ved Frederiks.

Der blev drukket en del brændevin blandt rakkerfolket. Jeg husker, min fader har fortalt, at da han tjente som ung karl i Vroue, oplevede han taternes jule- og drikkegilde. Der var kommet besøg i Rakkerhuset - vistnok fra Sparkjær. Og der blev stor fest, så larm og skrål kunne høres viden om. Ved aften og skjult af mørket listede fader sammen med en anden hen til vinduet - og så da en mand ligge på en briks og skråle som en gal tyr; to andre lå på gulvet og sloges, og andre sad ved bordet og drak.

Der berettes således også, at der en skærtorsdag i Lind ved Herning lå 20-30 kæltringer op ad et dige og tog hinanden til alters. En gik stadig rundt og gav dem kalken (brændevin), og det endte med, at de blev forfærdelig fulde.

En mand af samme gode selskab var til marked og var også der blevet fuld. På hjemvejen faldt han i en mergelgrav og druknede. Da man fandt ham, havde han en flaske brændevin i hver lomme. Hans kone tog den ene flaske, gav den anden til en mand, der havde fisket den druknede op, klinkede og sagde: "Skal vi så mindes Johannes."

En af de sidst levende rakkere var nok Kjælle Kasper. Han døde og blev begravet på Rind kirkegård 1923. Han havde haft 6 koner. Hunde og kvindfolk løb altid efter ham. Kasper var næsten altid på kant og i konflikt med loven og politiet. Var straffet utallige gange og har siddet flere år i Viborg Arrest.

Derfor var det vel heller ikke mærkeligt, om han blev bitter og gal på politiet og søgte hævn. En dag kommer Kjælle Kasper stille og ydmyg ind på Herredskontoret i Herning og siger:

"A vil gjan fortæl æ herredsfove, te a hår slån en mand ihjæl."

"Ja - men menneske dog, hvad er det, De siger?"

"Ja, a æ kyv aet, men det er rejti nok."

"Hvor har det fundet sted, og hvor er manden?"

"Det va nier i æ mues, å a hår begravet æ stomper."

"Det lyder dog uhyggeligt, vi må ud at se."

"Nej, den ulejlighed ska herredsfovden da æt ha."

Men herredsfogden giver ordre til, at et køretøj skal holde for døren. Og lidt efter er Kasper placeret i bageste agerstol ved siden af en politimand og herredsfogden foran ved kusen. Kasper viser vej ud i mosen, og snart holdes der ved et sted, hvor der tydeligt nok er gravet. Politimanden får fat på spaden og graver yderst forsigtigt, indtil han støder på skårene af en "gråmand".

En gråmand er en stor lerdunk, man brugte til øl. Herredsfogden bliver rasende: "Vil De gøre grin med øvrigheden?"

"Nej, nej", sagde Kasper, "A sa da osse, te herredsfovden æt sku ha den ulejlighed."

Landbruget omkring århundredskiftet

Efter dette sidespring vender vi tilbage til Høgildboerne i tiden fra omkring århundredskiftet. Høgild, der omfatter Torp, Rabis og Aahuse (Karup Aa), udgjorde oprindeligt den sydlige del af Resen Sogn, men blev år 1970 udskilt fra Resen og mere naturligt og praktisk underlagt Karup Kommune.

Høgild med Torp, Rabis og Aahuse var og er et landområde med ca. et halvt hundrede gårde og mindre landbrugsejendomme - og en befolkningsgruppe, mellem hvilke der bestod en vis samhörighed med Høgild Skole som centrum - bygget og indviet 1864 med senere modernisering og udvidelse.

Det var småt med landbruget; især før århundredskiftet var der på de gødnings- og kalkfattige sandjorde kun små afgrøder af rug, boghvede og spergel (af nellikefamilien. Ca.

½ m. høj. Alm. på tørre, sandede marker. Linseformede frø. Anvendes til kreaturfoder o.a.). Besætningerne var det også småt med, og derfor var der ringe indkomster.

Min bedstefader, Chr. Jepsen (1838-1913), der drev et mindre landbrug i Høgild, havde som trækdyr 2 stude og 2 køer. Som regel havde han også et par grise, nogle får og naturligvis høns.

Indtægten drejede sig i hovedsagen om det beløb, der kunne opnås ved salg af det ene - i årets løb opfedede - svin, salg af æg og måske lidt hjemmekærnet smør samt gevinsten ved byttehandel til en yngre årgang stude.

Der levedes så i overvejende grad af egne frembragte produkter. Kød købte man således ikke. Men hvert efterår slagtedes to eller tre får og som regel en gris til julen. Så havde man kød og flæsk til hjemmeavlede kartofler. Brød bagte man selv af egen rug formalet på den nærliggende vandmølle.

Her blev der også lavet gryn af den avlede boghvede. Boghvedegrød med sirup var meget almindelig aftensmad. Af kørerne havde man god mælk til daglig brug og til smør og ost, som man også selv lavede. Af fårene havde man uld, kartet og spundet garn til strømper, tøj og sengeklæder. Tællelys, som den gang var det mest almindelige til belysning i de mørke vinteraftener, lavede man også selv af talg fra fårene. Kun når tællelysene ikke slog til, brugtes der petroleum til lampen, der bestod af en flaske, hvor der gennem proppen var et rundt blikrør, gennem hvilket der var trukket en væge af lysgarn. Brændsel havde man af tørv fra den nærliggende mose.

Det var således ikke mange ting, der nødvendigvis skulle bruges penge til. Det drejede sig i hovedsagen om sukker, salt, sæbe og lignende "livsvigtige" ting. Og man fik jo den gang noget for pengene, selv om de var små. Som dreng har jeg hentet mange kurve varer for halvanden eller to kroner. Sukker og mel kostede da 9 og 11 øre, 1/4 pund kaffe 25 øre. Margarine kunne købes for 25 eller 36 øre. Dette tegner nok i nogen grad billedet og et helhedsindtryk af de økonomiske forhold i flere hjem, selv om der var forskel fra gård til gård. Der var altså ingen velstand, men nærmest fattige økonomiske levevilkår blandt beboerne.

Sammenhold og hjælpsomhed

Livet formede sig ellers uforandret som gennem umindelige tider. Der var ingen standsforskelle, ingen politiske, sociale eller kirkelige skillelinjer - intet foreningsliv eller samfundsopgaver at samles om.

Men naboerne besøgte flittigt hinanden, når tiden tillod det. Især i de lange vinteraftener i mørkningstimen med ildens knitren og lysskær ud fra den åbnede kamin hyggede man sig sammen i samtale om tidens og livets mangehånde spørgsmål. Personligt lærte jeg som dreng megen visdom af at sidde og lytte til de ældres samtale.

Der var sammenhold og hjælpsomhed i befolkningen, så man virkelig kom hinanden ved. Det gjaldt i sygdomstilfælde, ved vanskeligheder med kreaturer eller på anden måde, at man altid stod rede til at række hinanden en hjælpende hånd.

Der var f.eks. den gamle Mogens Post - landpostbuddet - (død 1911), der også havde landbrug, men ingen trækdyr. Han fik det drevet ved, at gårdmænd, der havde hestekøretøj, på skift pløjede og harvede hans jord.

Gudsfrygt, kristen tro og såkaldt gammelt kirkeligt fromhedsliv satte sit præg på flere hjem. Sognepræsten Pastor Mogensen, Vroue, kom en gang imellem og holdt bibeltime i skolen. Jeg mindes dog som dreng, at der blev talt om en gårdfamilie, der adskilte sig ved at tilhøre Indre Mission, og man fandt, det måtte være strengt for disse mennesker at skulle bede borbøn til hvert måltid.

Et mærkeår i Høgilds historie

År 1902 blev et mærkeår i Høgildfolkets historie. Da indtraf flere begivenheder og forhold, der efterhånden vakte liv og røre i såvel det økonomiske som det kulturelle livs udvikling. Som det første må nævnes et landbrugskursus, der strakte sig over flere eftermiddage eller aftener i Høgild Skole med en lærer fra en landbrugsskole, - hvilken husker jeg ikke.

For det andet blev der oprettet en svineavlsforening. For at forbedre svinebestanden blev der indkøbt en ny race fra Hald Hovedgård ved Viborg og på en af gårdene stationeret en ny avlsorme.

Som det tredje blev 6. april 1902 stiftet en afdeling af Danmarks Afholdsforening. Allerede før århundredskiftet var påbegyndt læplantning som et værn mod de hærgende sandstorme. Der blev dannet en plantningsforening i samarbejde med Brostrøms Planteskole i Viborg, der leverede planter til den videre plantning af nåletræer på egnen.

Min fader, J.P. Jepsen, var ophavsmand og formand for disse foretagender.

På nogenlunde samme tid var kommet en ny skolelærer, Sørensen Hvidemose, og senere lærer E. Rasmussen, der begge var interesserede og positivt indstillet; de ydede på flere måder befolkningen og det nye kulturelle liv deres støtte.

Skolelæreren indbød ved juletid forældre, børn og unge til juletræ. Så var ikke blot skolestuen, men også den private lejlighed taget i brug. Efter tale og salmesang serveredes kaffe og chokolade, og i skolestuen spilledes op til dans ved harmonika.

Det kan her indskydes, at det efterhånden også gik på omgang med julegilder ude på gårdene. Man havde jo slagtet gris - den skulle smages til, og der manglede i disse aftener ikke noget på bordene.

Det var en selvfølge, at degnen også var indbudt. Det betød meget at have ham med ved samtale og underholdning, eventuelt også oplæsning. Men det kunne jo nok tage på

kræfterne med de mange julegilder. Der fortælles således om dr. Rambusch, Sjørup, der havde et større distrikt og også kom til Høgild. Han blev engang sidst i januar kaldt ud til en syg gårdmand. Efter en grundig undersøgelse spørger dr. Rambusch: "Sig mig, min gode mand, hvad har De spist i den senere tid?"

"Ja - nu har jeg 19 aftener spist ribbensteg!"

"Nåh, så", sagde dr. Rambusch, "så kan jeg kurere Dem. Nu skal De så bare i 19 dage spise vandgrød!"

Mange sammenkomster

Her kan det tilføjes, at ungdommen senere hen også havde deres sammenkomster skiftevis rundt i hjemmene. Der blev serveret kaffe og chokolade. Og ellers var der hyggeligt og fornøjeligt samvær med samtale, forskellige ungdomslege og sang. Der var som regel nogen, der havde sangbogen: "Syng dig glad" med i lommen. Ved en julesammenkomst i 1918, hvor pebernødder gik rundt fra hånd til hånd med smagsprøver indimellem, har der nok været en smittebærer blandt deltagerne, thi et par dage senere lå næsten alle pågældende unge i sengen af Spansk Syge.

Der var ellers et godt forhold og en god moral blandt ungdommen. Hjemmene var en autoritet og et værdifuldt værn for de unge, så de i deres vandel og adfærd naturligt søgte at bevare et godt omdømme.

Det tidligere nævnte landbrugskursus kom til at betyde et stort fremskridt og opsving for landbruget. Der blev taget fat på at rense jorden, der især var gennemgroet af kvikrødder. Det, som nok i særlig grad bidrog til en rigere høst, var, at jorden nu blev tilført mergel og kalk, og at man begyndte at bruge kunstgødning. Nye afgrøder blev taget i anvendelse, især havre og rodfrugter - efterhånden også byg. Og der blev udlagt nye græsmarker til hø og afgræsning. Man begyndte ligeledes at opdyrke mosen. Besætningerne øgedes og følgelig også indkomsten.

Teknikken vinder indpas

Ved den tid begynder teknikken også at få indpas i Høgild. Hidtil havde de fleste ejendomme klaret deres landbrug med simpel plov og harve. To gårde havde dog i fællesskab en mindre tærskemaskine, trukket ved håndkraft. Man kunne ellers om vinteren i stille frostdage høre naboerne banke kornet af med plejl. Men slåmaskine og høstaflægger og andre landbrugsmaskiner begynder nu at holde deres indtog på egnen. I 1911 kommer den første selvbinder - nogle år forinden kom radsåmaskinen.

Jeg erindrer, da den første gårdmand tillod sig den luksus at anskaffe sig en cykel. Det vakte ikke så lidt opmærksomhed. Det vakte endnu større opmærksomhed, da en ung

dame senere kom "ridende" på lignende måde; det blev i visse kredse anset for uanstændigt og en forargelig fremtræden.

Om afholdsforeningen og brændevin

Afholdsforeningen fik en god start og efterhånden tilslutning fra en overvejende del af befolkningen, især ungdommen.

Jeg husker fra mine drengeår kun enkelte, der kunne betegnes som drikfældige, eller som drak mere, end godt var. Jeg erindrer, at nogle gik med brændevinsflasken i lommen, og den fandtes vel også i de fleste hjem, hvor man daglig eller nu og da tog sin snaps. Prisen på en flaske brændevin var ca. 25 øre.

En aften holdt min fader et foredrag i skolen, og ved samme lejlighed demonstrerede han nogle støbte voksfigurer, der i størrelse og udseende viste de naturlige menneskelige indre organer - men også hvordan samme organer så ud, ødelagt af spiritus, f.eks. skrumpelever - og, blev der sagt: "Den, der har drevet det så vidt, har faktisk begået selvmord."

En ældre mand, der var til stede og nok havde pimpet lidt rigeligt, for skrækslagen op fra sin plads og meldte sig i Afholdsforeningen.

Brændevinsflasken forsvandt fra hjemmene. De få, der endnu holdt stand, fik skyndsomt flasken fjernet fra bordet, hvis de i tide opdagede, at naboen kom på besøg.

I 1910 kørte jeg mælkevognen til Fårbæk Mejeri. Det var almindeligt at medtage varer fra Brugsen til leverandørerne - dog ikke brændevin.

En morgenstund stiller en gårdmand ved mælkevognen og meddeler, at en ko skal kælle.

Den har så godt af at styrke kræfterne ved noget brændevin - om jeg dog ikke kunne forbarme mig over koen og tage en flaske med hjem til den.

Nej, bestemt ikke her - jeg skulle nok køre koens mælk til mejeriet, men jeg ville ikke tage brændevin med hjem til den.

Jeg havde engang set to mænd holde en ko ved hornene, mens en tredje tyllede brændevin i halsen på den. Puha, hvor den spyttede!

Afholdsforeningen fik - foruden at højne ædrueligheden - også en udvidet kulturel betydning ved beskæftigelse med andre emner og spørgsmål. Der blev afholdt foredrag, hyggesammenkomster, ordsprogsleg og oplæsning. Den da kendte og dygtige oplæser, Emil Jensen, Vroue, var der flere gange bud efter. Han havde Jeppe Aakjærs skrifter som speciale og læste bl.a. de to skuespil "Livet på Hegnsgård" og "Når Bønder elsker" og gjorde det så godt som nogen skuespiller.

Foreningens møder og sammenkomster, der altid stod åbne for enhver, blev afholdt i skolen. Ved særlig festlige lejligheder samledes man undertiden også på gården "Overby" med dans i storstuen.

Oprettelse af ungdoms- og foredragsforening

I 1914 tog lærer Sørup (ansat ved skolen 1913) og Anton Jepsen initiativet til oprettelse af en ungdoms- og foredragsforening. Foreningens formål blev skitseret, og en indbydelse gik rundt til underskrift blandt beboerne og blev underskrevet med få undtagelser.

På den stiftende generalforsamling blev foreningens vedtægter godkendt, og der blev valgt følgende bestyrelse: lærer Sørup, fru Sørup, højskoleforstander Jensen, Hindholm, Høgild Mølle, frk. Petrea Jensen og Anton Jepsen.

Lærer Sørup blev formand og Jensen, Hindholm, forlod i øvrigt egnen få måneder efter.

Ved den tid - 1915 - kommer en ny mand, Carl Nielsen, til egnen. Han bragte med sig noget helt nyt, der nok vakte opmærksomhed, men til en begyndelse ikke rigtig ville slå rod i befolkningen.

Carl Nielsen forsøgte straks oprettet en socialdemokratisk forening, som dog ikke vandt videre tilslutning. Det gik bedre med at få dannet en husmandsforening med god tilslutning. Foreningen fik også betydning ved tilforordning af have- og landbrugs konsulenter, afholdelse af kurser og udstillinger i det ny forsamlingshus, hvilket sidste blev Carl Niensens hovedværk, som vi senere skal vende tilbage til.

Et par år senere - 1917 - kom igen en ny lærer, lærer Højtorp, til skolen i Høgild. Højtorp var nok noget særpræget, enestående realistisk indstillet i relation til Indre Mission. Han begyndte straks at samle de unge til sangtimer og bibeltimer, og de unge syntes at slå kreds om ham.

Det vakte naturligvis nogen opmærksomhed. Og dette endnu mere, da Højtorp yderligere arrangerede en række kristelige møder og missionsuger med fremmede talere og missionærer, hvortil også de ældre sluttede sig - efterhånden flere og flere, endogså fra nabosognet Egelund. Møderne blev afholdt i skolen.

Men der dannedes også bibelkreds, hvor flere beboere på skift samledes rundt i hjemmene til bibelsamtale, bøn og salmesang. Dette vakte opmærksomhed og røre. Men det var åbenbart, at flere herigennem oplevede en åndelig fornyelse.

Carl Nielsen, der var landmand, var - foruden for husmandsforeningen - også blevet formand for foredragsforeningen. Han - med nogle af hans nærmeste - så med nogen skepsis og en vis modvilje på de nye åndelige rørelser i befolkningen.

Ved juletid 1917 vendte jeg hjem fra 20 måneders militærtjeneste, og jeg var umiddelbart forinden blevet valgt ind i foredragsforeningens bestyrelse og var tildelt en rolle i et skuespil, der skulle opføres ved fælleslæsning i skolen hen efter nytår.

Uenighed mellem lærer og Høgildboere.

Skuespillet indeholdt en mindre pæn omtale af præst og degn. Da dette kom lærer Højtorp for øre, blev han vred og udtalte trussel om en anden gang at lukke skolen for den slags.

Så blev der for alvor røre, for ikke at sige: givet signal til kamp, der nok kunne true det ellers gode sammenhold i befolkningen.

Carl Nielsen indkaldte omgående foredragsforeningens bestyrelse og krævede lærer Højtorp anklaget over for sognerådet for lukning af skolen, samtidig med at han krævede en skriftlig erklæring og fuldmagt fra sognerådet til at benytte skolen (den var jo ikke lukket).

Bølgerne gik højt, og midt under opgøret forlod jeg bestyrelsesmødet og kom der aldrig mere.

Hvad der ellers kom ud af klagemålet til sognerådet erindrer jeg ikke - kun blev der aldrig brug for at erobre skolen med magt. Men Carl Nielsen fortsatte i alt fald kampen, og nu skulle der som modtræk bygges forsamlingshus, og foreningslivet her udbygges som bølgebryder mod Højtorps mødevirksomhed.

Det gik hurtigt med forberedelserne, med at få formaliteterne i orden og den økonomiske baggrund sikret, så byggeriet kunne tage sin begyndelse.

Forsamlingshus i 1918

Og da forsamlingshuset i 1918 rejser sig som fugl Fønix op af jorden - udbasunerer Højtorp denne som: "Djævelens røverborg".

Situationen tilspidser sig. Det fører til en skarp og uforsonlig avispolemik i Viborg Stifts Folkeblad mellem de to kamphaner, lærer Højtorp og Carl Nielsen.

Flere beboere er godt kede af den utiltalende avisfejde - den usaglige, offentlige udbasunering om interne forhold, synes man, burde være undgået.

Imidlertid flytter lærer Højtorp 1923 fra Høgild. Dermed har stormen og bølgegangen faktisk lagt sig over de oprørte vande.

Og da Carl Nielsen ligeledes i 1934 fraflytter egnen, er det, som om brydningernes tid er afsluttet.

Selv om der er divergerende opfattelser og livssyn, er det gamle sammenhold og venskabsbånd alligevel af en sådan karakter, at det ikke sådan lader sig skille fra hinanden.

Såvel foreningslivet som de kristelige møder fortsætter endnu en årrække, endda for en del med de samme mennesker begge steder. Efterhånden flytter også de kristelige møder fra skolen og over i forsamlingshuset.

Høgild under besættelsen

I besættelsesårene under krigen blev der arrangeret sammenkomster - såkaldte danske aftener, hvor emnerne var sang og underholdning.

Og 5. maj 1945 - aftenen efter befrielsen - mødte Høgildboerne ved den nærliggende kæmpehøj med mørklægnings-gardinpapiret under armen. Og i lyset omkring det mægtige, flammende bål udfoldede livsglæden sig i en forenet, fuldtonende lovsang. De danske sange kunne høres viden om - man var ét med hinanden som aldrig før.

De ældre, som gennem årene havde ledet og bevaret det åndelige og kulturelle livs arbejde, faldt efterhånden fra, og at det har knebet med yngre kræfter til afløsning, er nok noget af forklaringen på, at det ellers så frodige åndsliv stagnerede.

Tyve unge mennesker, som i begyndelsen levede interesserede og deltagende med, forlod i 1920 egnen, og ingen vendte senere tilbage.

Danmarks Afholdsforening, der stiftedes 1902, afvikledes 1919 med de fleste medlemmers overgang til den da nyoprettede kristelige forening - Det Blå Kors.

En ny tid i Høgild

Efterhånden ophører også foredragsforeningen og de kristelige møder.

I 1959 har det før så omstridte forsamlingshus udspillet sin rolle. Det bliver købt af den nærliggende gård og omdannet til maskinhus.

Husmandsforeningen holder længst ud, men er i de senere år svækket af alderdom og svigtende arbejdsindsats.

Foreningen var i en årrække indehaver af en mergelplads i Karup, der var udlejet, indtil den i 1959 bliver solgt for 4.500 Kr. Og medlemmerne på en generalforsamling vedtager at lade de fleste af pengene gå i egne private lommer.

En kommentator udtaler herom senere: "Det var en grisk måde, hvorpå et flertal forlangte pengene delt og dermed slog bunden væk under foreningen og alt videre sammenhold i øvrigt."

Ti år senere - den 27. februar 1969 - afholder husmandsforeningen sin sidste generalforsamling. Formanden omtaler foreningens dårlige økonomi og underskud.

Det vedtages at få foreningen udmeldt af kredsorganisationen og derpå behørigt nedlagt.

Samme år - 1969 - lukker og nedlægges Høgild Skole. Og det er slut med officielle samlingssteder i Høgild. Gennem godt hundrede år har skolen været et kulturcentrum, hvor børn og den opvoksende slægt har fået deres første og

- for manges vedkommende - eneste uddannelse. Og her mødtes gennem årene også ældre til fest, glæde og åndelig berigelse.

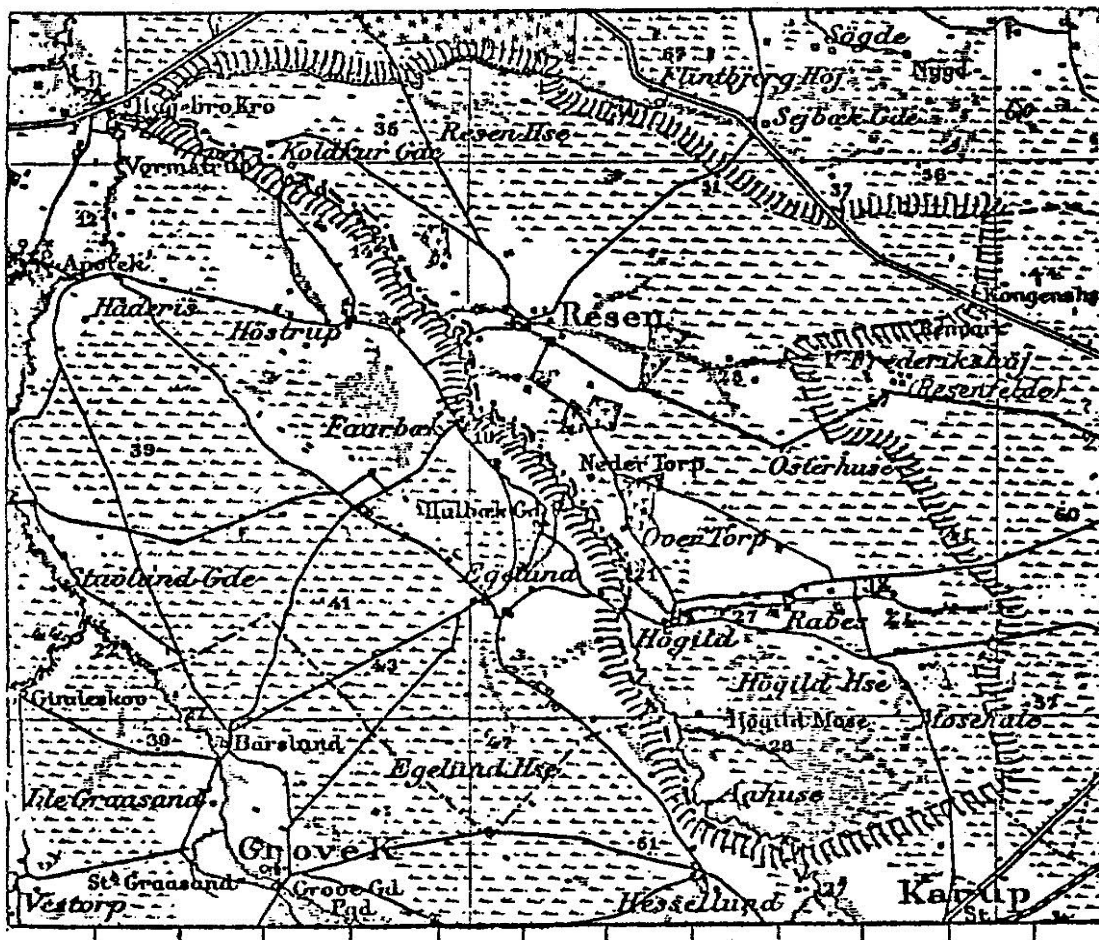
Vemodigt at tænke på, at skolen ikke blev bevaret og fremover holdt i ære til et eller andet samfundsnyttigt formål. Det frodige åndsliv, der engang blomstrede så lovende og forjættende, synes nu at uddø.

En ny tid har ændret mangt og meget. Hvor der før var fattigt, og hvor der lå små strå- og lyngtækte huse, ser man nu velopbyggede gårde, - gode afgrøder som på bedre egne og en betydeligt bedre økonomisk velstillet befolkning.

Skal man have familiefest og større selskabslokaler, starter man bilen mod Karup og Haderup.

Den ældre tids forsamlingshuse er nu for en stor del en saga blot. Det rige kulturelle åndsliv, der har udfoldet sig her, er i nogle tilfælde afløst af indholdsløst, fordummende andespil, - eller under andre former og vel også andet indhold flyttet til mere moderne og tidssvarende lokaliteter.

Gjern, januar 1976, Anton Jepsen.

RESEN SOGN, det største i Herredet og Anneks til Vroue, omgives af dette og Vridsted Sogn, fra hvilke det skilles ved Sejbæk (et Tilløb til Skive Aa), Ringkøbing Amt (Ginding Hrd.), hvorfra det skilles ved Skive (eller Karup) Aa, Lysgaard Hrd. (Karup S.), Frederiks og Dagbjærg Sogne. Kirken ligger c. 21 km S. for Skive og ligeså langt VSV. for Viborg. De mod Ø. til Dels bakkede, mod V. langs Aaen jævne og lavtliggende Jorder er skarpsandede med Kær og Mose samt Hedestrækninger, der dækker henved Halvdelen af Arealet. Gennem Sognet går Landevejen fra Skive over Paarup til Vejle.

Befolkningen i 1921: 528 (1801: 155, 1850: 327, 1901: 396).

I Sognet Byerne: Resen (eller Sønder-Resen, 1485 Reizen, Resen) med Kirke, Skole, Privatskole (opf. 1916), Forsamlingshus (opf. 1903), Brugsforen., Vandmølle og Elektricitetsværk (anl. 1917; I/S); Høgelund (1465 Høgelund) med Skole, Forsamlingshus (opf. 1919) og Vandmølle. Saml. of Gde og Hse: Koldkurgde (1524 Koolkudt), Over- og Neder-Torp (1541 Torp, 1507 Neddertorup), Mosehale, Rabes (1541 Rabbis), Aahuse. Gaarde: Mølgd., Kongenshus.

Resen S., een Sognekommune med Hovedsognet, har s. Tingsted og hører under Amtets

3. Forligskr., men i øvrigt til de s. Kredse som Hovedsognet, samt 5. Udskrivningskr. 146 Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken er en romansk Granitkvaderbygning, bestående af Kor og Skib, med senere tilbygget Vesttaarn.

Ved Kongenshus oprettedes under Verdenskrigen en stor Rensdyrpark paa c. 825 ha He-
de, indhegnet med svært Staaltraadsgærde, en stor Hovedbygning og et Udkigstaarn.
Rensdyravlen ophørte dog allerede 1922.

"JYLLANDS HJERTE". Ved Sognets Sydgrænse løber en Bæk i Skive Aa. "Midt i Bækken er der en Sten, paa hvilken man kan trine over Bækken; samme er en Skelsten, og paa den kan man staa og kaste med en Sten i 3 Stifter: Viborg, Aarhus og Ribe, 3 Sysler: Lov-
er, Har og Ommer, 3 Amter: Silkeborg, Lundenæs og Hald, 3 Herreder: Lysgaard,
Ginding og Fjends, 3 Sogne: Karup, Haderup og Resen, og 3 Bymarker: Karup,
Hessellund og Høgild". Stenen er nu forsvunden.

25 Gravhøje under Resen (NV. for Byen) danner i Forbindelse med et lignende Antal

Høje paa Koldkur Mark: en anselig og karakteristisk Højrække, der især paa Højden over -
for Skive Aadalen strækker sig langs denne Aa. Under Resen er Højrækken tæt sluttet,
under Koldkur derimod mere aaben; 6 af Højene under Koldkur er fredl., adskillige af de
andre har Nationalmuseet ladet undersøge, og de viste sig overvejende at tilhøre den
yngre Stenalder. Andetsteds under Resen findes kun faa og spredte Høje. Derimod ses
flere Høje under Over- og Neder-Torp, Høgild og Rabes; flere af dem er endnu ganske
godt bevarede; en Høj under Høgild er fredl. I alt kendes i Sognet c. 120 Gravhøje.

- fra Trap: Danmark, 4. Udg. VI.